

CEMAL GÜRSEL'E MEKTUP

İstanbul, 28 Haziran 1960

Millî Birlik Komitesi Başkanlığı Yüksek Katına

Sayın Generalim,

Yurdumuzda demokratik rejimi kurmak ve geliştirmek işinde ilim ve ilim adamlarına verdiğiniz büyük kıymet ve demokratik hüriyetler bahsinde şimdye kadar hiç bir devlet ve siyaset ricalimizden işitmediğimiz açık fikirli, müsamahalı beyanlarınız ve gösterdiğiniz anlayış, bana size doğrudan doğruya yazmak cesaretini verdi. İhtisası icabı sosyal mes'elelerle yakından ilgili bir ilim mensubu, bir sosyolog ve aynı zamanda fikir ve öğretim hüriyeti uğrunda uzun seneler didinmiş, bir çok badireler atlatmış bir insan olmak sıfatıyla memleketimizin geçirmekte olduğu istikbal için çok mühim olan bu devrede ben de fikirlerimi arzetmek arzusunu içimde yenemedim. Bu teşebbüsümü müsamaha ile karşılayacağınıza inancım var.

İlkin, sayın Millî Birlik Komitesi'nin liderliği altında ordumuzun başardığı ihtilâlin, memleketimizin demokratik gelişmesini gerçekten arzulayan bütün yurtsever aydınlarda olduğu gibi bende de doğurduğu büyük sevinci belirtmek isterim. Memleketi maceraperest politikacıların sürüklemekte oldukları korkunç girdaptan, köküne kadar bozulmuş bir idareden kurtardığınızı artık herkesin bildiği ve kabul ettiği bir hakikat. Ama, ihtilâlin tarihî perspektif içinde bakıldığı zaman beliren asıl manâ ve kıymeti bu değildir. Tanzimat'tan bu yana memleketimizin sosyal-politik gelişmesinde İstiklâl Savaşı ve Atatürk inkilâplarından sonra ikinci büyük hamledir.

Son yirmi sene zarfında devrimci yoldan saptırılan memleketimizi tekrar o yola soktunuz, sokmakla da kalmadınız, gecikme ve gerilemeleri telâfi ettirecek ileri bir sıçrayış yaptınız, Atatürk'ün devrimciliğini bir safha daha geliştirdiniz. Vatan size minnettardır.

Zaten devrimcilik de bu değil midir? Bazıları Atatürk devrimciliğini onun başarmış olduklarını aynen muhafaza etmekle yetinmek gibi anlıyorlar. Sanki din siyasete alet edilmez, Arap harflerinin öğrenimi önlenir, takke ve çarşafın yayılmasına set çekilirse Atatürk devrimciliği korunmuş olur gibi... Oysa cemiyetler zamanla değişmeye tâbidir. Devrimci görüş ise cemiyetleri zaman içinde değişip gelişmeleri zaviyesinden görmek ve zaman ve mekân şartlarına göre cemiyetin gelişmesini kolaylaştıracak aksiyona geçmektir. Atatürk devrimciliğini benimseyenler onun yaptıklarını aynen tekrarlamakla yetinmeyip -bu cemiyetimizi yerinde saydırmak olur- Atatürk şimdi, şu 1960 baharında sağ olsaydı o devrimci kafası ve görüşüyle nasıl bir hareket hattı takip ederdi? şeklinde düşünmelidirler.

Kaldı ki, Atatürk devrimciliğinde cemiyetimizin gelişmesi istikametine işaret eden iki esas umde mevcuttur, ama din ve kara çarşaf bahsinde aşırı hassasiyet gös-

terenler her nedense bu umdelerden, halkçılık ve devletçilikten, hiç söz açmıyorlar. Hâlbuki devrimcilik yolundan asıl mühim inhiraf burada olmuştur, bu günkü sıkıntılarımızın kökünde de bu inhiraf vardır.

Atatürk'ün açtığı devrim yolundan neden ayrıldı? Bu, sadece, politikacıların seçimi kazanmak kaygısıyla dini siyasete alet etmeleri yüzünden midir? Kanaatimce hayır. Daha ziyade, siyasî ve iktisadî kudreti ellerinde tutan daha geniş sosyal zümrelerin kendi dar menfaatleri uğruna memleketimizin sosyal-politik gelişmesini kösteklemeleri neticesidir.

Bu menfaat zümreleri hangileridir?

Müsaade ederseniz kısaca hulâsa edeyim. Bir kere, cumhuriyet rejiminin doğuşundan bu güne kadar memleketin toprak davası hal edilmemiş, imparatorluk devrinden arta kalan toprak ağalığı tasfiye olunmamıştır. Tam aksine, bu son on sene zarfında toprak ağaları âdeta malikâne beyleri haline gelmiş, bir çiftçi milyoner sınıfı türemiştir. Gelir vergisi ile cemiyetin diğer bütün sınıfları ağır vergiye tâbi tutulurken toprak gelirine bu güne kadar vergi konulmamış olması bu sınıfın cemiyetteki kuvvetli mevkiinin ve geçmiş hükümetlerin bu sınıfı kolladıklarının en açık belirtisidir. Toprak kanunu tatbikatının sembolik olmaktan ileri gidemeyişi ve köyün kalkındırılmasını hedef tutan köy enstitülerinin baltalanıp yok edilmesi aynı gerçeğin diğer belirtileridir.

Diğer taraftan, memleketin sınaî kalkınması Atatürk'ün koymuş olduğu devletçilik umdesi terk edilmekle kalmadı, kötü tatbikatiyle milletin gözünden de düşürüldü. İktisadî devlet teşekküllerinin bugünkü acıklı hali bu kötü tatbikin ne derecelere vardırıldığının delilidir. Sonra da, sanki kabahat devletçilik prensibinin kendisindeymiş gibi Atatürk devrimciliğinin bu esas umdesi bir kenara itilerek “serbest teşebbüs”e sınırsız serbestlik verildi. Harp yıllarından başlayarak, ve bilhassa son on yıl içinde, bir istifçi-vurguncu sınıfı meydana geldi. Suiistimaller mevzuunda yapılan tahkikat derinleşip genişledikçe açıkça belli oluyor ki, Menderes'in öğündüğü “her mahallede bir kaç milyoner” sınıfı ile geçmiş idarenin yolsuzlukları arasında sıkı bağlar vardır. Sakit idarenin yolsuzlukları yalnız üst kademelere de münhasır kalmamış, parti ve idare hiyerarşisinin en alt katlarına kadar yayılmış ve böylece bu kötülükler bir kanser gibi cemiyet bünyesini sarmıştır.

İşte, almakta olduğunuz çok hayırlı tedbirlerin kendi menfaatlerine dokunduğunu gören ve cermiyette malî-iktisadî kuvvete sahip bulunan bu zümreler Millî Birlik Hükümetine karşı çeşitli şekillerde sinsî kampanyaya girişebilirler; sahip oldukları malî-iktisadî kuvveti ve reformları kemirip koflaştırma, tesirsiz hale getirme maksadı için kullanabilirler. Tarih, hedefine ulaşamamış reform hareketlerinin misalleriyle doludur.

Bunlara karşı zecrî tedbirler almak kifayet etmez. Cemiyetin bünyesinde müsbet dayanak noktaları bulmak lâzımdır. İhtilâl rejiminin giriştiği işler milletin ekseriyetinin faydasına olduğu için rejimin gerçek dayanağı da bu ekseriyettir. Ama bu ekseriyet büyük kısmı ile bu gün siyasî kültür ve şuurdan mahrum, tahsili az veya hiç yok, teşkilâtlanmamış bir kalabalık halindedir. İnkılâbın müessir dayanağı olabilecek bu ekseriyetin şuurlanıp teşkilâtlanmasına müsait şartlar hazırlanmalıdır.

Demokrasi ve demokratik seçim ağılda davar başı sayar gibi reylerin mekanik

sayımı olmadığına göre, umumî efkârın aydınlatılması ve milletin reylerini neye verdiklerini bilerek kullanmaları lâzımdır. Ancak o zaman verilen reyler milletin iradesini ifade eder. Bunun için de memlekette sosyal davaların serbestçe ve korkusuz münakaşa edilip çeşitli hal çarelerinin ileri sürülebileceği şartlar mevcut olmalı, bu davaların halli yolunda belirli programları savunan ve çeşitli sınıf ve zümreleri temsil eden siyasî partiler teşekkül edebilmelidir.

Bu gün memleketimizin siyasî parti hayatındaki büyük boşluk da böyle bir gelişmeyi zarurî kılmaktadır. Halen mevcut tek nüfuzlu parti CHP sizin yarattığınız eseri devralıp devam ettirebilecek bir parti midir? Hayır. Bir kere, bu parti gayri mütecanis bir kalabalıktır. Muhalafette DP'ye karşı birleşiyorlardı; iktidarda, ana davalarımıza hal çareleri bulmak vaziyetiyle karşılaşıncaya ayrılıklar, bölünmeler belirecektir. Bu ana davalarla başa çıkmayı sağlayabilecek bir programı, belirli bir tutumu hâlâ yoktur. Şimdiki halde CHP'nin biricik düşüncesi bir an önce seçimlerin yapıp kendisinin iktidarı almasıdır. Bunun içindir ki, sağlam temeller atma bakımından içinde bulunduğumuz devrenin hayati ehemmiyetini küçümseyerek apar topar seçimlere gidilmesini istiyorlar. Yine bunun içindir ki, meşru bir parti hüviyetini çoktan kaybetmiş olan DP'nin kalmasını savunuyorlar. Bunların kavlince bu iki parti siyasî bir tahterevallî üzerinde biri inip biri kalkarak memleketi idare edeceklerdir. CHP yukarıda lüzumuna işaret ettiğim, millet ekseriyetini teşkil eden kütlelerin siyasî alanda serbestçe teşkilâtlanmasına asla müsaade etmek istemeyecektir.

Nitekim bu parti liderinin gazetelerde çıkan çeşitli beyanatı da son yıllarda hürriyet müdafii kesilen bu partinin kendisinden başkaları için ne kadar kısıntılı bir hürriyet düşündüğünü açığa vurmuştur. Onların hürriyet anlayışı sizin hürriyet anlayışınızın çok gerilerindedir. Çok isabetle buyurduğunuz gibi sosyalist partilerin bu memleketin davalarının hallinde yardımcı olabileceğini, solcu partilerin ihtiyaç karşısında teşekkül ettiklerini düşünmek bile istemezler. Her türlü solcu parti ve fikirlerin yasak edilip kara listeye konmasının memleketimizin siyaset alanından ilim ve san'at hayatına kadar yaptığı büyük zararları kat'iyyen hesaba katmak istemezler. Oysa bu zararlar apaçık meydandadır. Solculuk ve komünistlik bir suçlama vasıtası olarak kullanıldıkça ne siyasî hayatın, ne de fikir ve san'at hayatının serbestçe gelişmesi imkânsızdır. Bu itham Demokles'in kılıcı gibi başlar üzerinde sallanır durur. Böyle bir suçlandırma unsuru mevcut olunca da bu, akıl ve havsalanın almayacağı derecede gülünç şekillere bürünerek yayılır, uygulanır. Kibrit kutuları üstünde basılı resimleri şuna veya buna benzeterek yapılan ihbarları gazetelerde hep okumuşuzdur. "Yoğurdun aleyhinde bulunmuşsunuz" diye suçlandırıcı suale muhatap kalan üniversite hocası olmuştur. Bir filmin gösterilmesinde sansür hey'eti otomobilin sol tekerleğinin patlamasına müsaade etmemiş, değiştirilmesini talep etmiş. Misaller çoğaltılabilir. Böyle bunaltıcı dar bir hava içinde fikir ve san'at hayatı nasıl gelişir? Sosyal-ekonomik davalar nasıl serbestçe münakaşa edilip mes'elelerin gerçek mahiyetinin aydınlatılması mümkün olur?

Siyasî mücadele hayatında ise şahıslar ve partiler arasında bu çeşit suçlandırmaların nasıl ölçsüz ve yersiz kullanıldığıнын misalleri son günlere kadar süregelmiştir. Kısacası her sahada iktidarı elinde tutanlar için rakiplerini alt etmenin en kolay ve en tesirli yolu bu çeşit suçlandırmalar olmuştur.

Hürriyetin bir ve bütün olduğu artık kabul edilmelidir. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde biz bir kaç hoca itham edilir, üniversite muhtariyeti zedelenir, rektör nümayişlerde hırpalanırken memleket aydınlarının çoğunluğu ve basın bu vaziyet karşısında pasif kalmıştı. “Onlar solcu, yapılınsın. Hak ve hürriyetler bizim için” diyen bir zihniyet hâkimdi. Ama sonra ne oldu? Yıllar geçtikçe sıra diğer profesörlere geldi; bu sefer Siyasal Bilgiler Fakültesi zayıf verdi, daha sonra da İstanbul Üniversitesi. Nihayet iş üniversiteye silâhla müdahaleye kadar vardı. Dikkate şayandır ki, o zamanlar sahte bir vatanseverliğe bürünerek biz bir kaç hocaya hücumla kalkanların elebaşlarından Osman Turan, Hamdi Atademir, Samet Ağaoglu ve şurakâsı şimdi Yassı Ada’da vatana hıyanetlerinin cezasını beklemektedirler.

Diğer taraftan, basın toplantınızda sizin de kısaca işaret buyurduğunuz gibi, partiler diğer bütün sosyal müesseseler gibi ihtiyaçtan doğar, sun’î olarak meydana getirilemez, getirilse bile tutmaz. İhtiyaç mevcut olduğu takdirde ise ona cevap veren fikir cereyanı ve sosyal müessese mutlaka er geç doğacaktır. Baskı ve şiddet bunu ancak gizliliğe mecbur eder ve ileride bu sosyal rahatsızlığın daha şiddetle patlak vermesine sebep olur. Bunun aksini düşünenler cemiyet âleminin de tabiat âlemi gibi bir kanuniyeti olduğunu bilmemezlikten gelenlerdir. Cemiyet işlerini idare edenlerin yaptıkları faaliyetler cemiyetin tabii gelişme seyrini ya kolaylaştırıp hızlandırır, ya da engelleyip zorlaştırır. İkinci şık varit olduğu hallerde cemiyetin değişip gelişmesi durmaz ve ne kadar inhiraf ettirilse de er geç ana gelişme istikametini bulur, yalnız şu var ki, sosyal gelişme imkân nispetinde ahenkli, sarsıntısız seyredeceği yerde büyük sarsıntı, sıkıntı, gayret ve fedakârlıklara mal olur. Partilerin bir sosyal ihtiyaç karşılığı meydana geldiğine işaret buyururken bu esas sosyolojik hakikati ifade etmiş oldunuz.

Hâsılı, hürriyet mes’alesi bana diğer bütün mes’elelerin kökünde ve temelinde yatar görünüyor. Millet ekseriyeti lehine başardığınız ihtilâlin ve başarmakta olduğunuz reformların bekçisi ve koruyucusu ancak millet ekseriyetinin kendisi olabilir. Bunun için de bu ekseriyeti teşkil eden köylü, işçi, küçük müstahsil, memur ve aydınlar sınıf ve zümrelerinin serbestçe teşkilatlanıp siyasî hayata katılması ve memleket aydınlarının memleket davalarını umumî efkâr önünde serbestçe ve korkusuz inceleyip münakaşa edebilmeleri şarttır.

Farkındayım, bu yazdıklarım bir mektubun çerçevesini çoktan aştı. Fakat bunun, memleketin istikbali bakımından 27 Mayıs ihtilâlinin mutlaka muvaffakiyetle neticelenmesi zarureti bahsinde duyduğum samimi endişelerden, vatan sevgisinden doğduğuna inanacağınızı ve beni mazur göreceğinizi ümit ediyorum.

En derin saygılarımla.

Behice Boran
Sosyoloji doktoru
Sakızağacı, Yeni yol, No. 12/1
Mecidiyeköy, İstanbul.

Tarih Vakfı TİP Arşivi